
HAT ÉVTIZED

AMIKOR A PÁRT ÉLCSAPAT LETT

*A titói stratégia és taktika kialakulásának korszaka — Josip Broz Tito:
Összegyűjtött műveinek I. és II. kötete*

BÁLINT ISTVÁN

Tito elvtárs műveinek óriási elméleti jelentősége van, mert Tito éppúgy megtestesítője forradalmi lendületünknek, a jugoszláv munkásosztály, nemzetünk és nemzetiségeink törekvéseinek és gyakorlatának, ahogyan megtestesítője a jugoszláv elméletnek, a marxista gondolatnak is. Ez azt jelenti, hogy művei gyakorlatunkban alakultak, elméleti útkereséseink kohójában születtek és megtermékenyítően hatottak a jugoszláv gyakorlatra és elméletre egyaránt. E dialektikus kölcsönhatás nélkül el sem képzelhetnénk az öngazgatás, az el nem kötelezettség jugoszláv gyakorlatát és elméletét. Tito elvtársnak ezek a történelmi jelentőségű és tartós elméleti értékű művei későbbi időkben keletkeztek, mint amelyet összegyűjtött műveinek most megjelent első két kötete felölel. Az első kötet az 1926 májusától 1928 augusztusáig, a második pedig az 1928 augusztusától 1935 márciusáig keletkezett műveket tartalmazza, tehát abból a korszakból, amely megelőzte Titónak a Párt élére való kerülését.

Ebben az időszakban a jugoszláv gyakorlatot még más erők, nem a Kommunista Párt és a titói elmélet formálta; ekkor született, alakult ki a Párt és formálódtak Tito nézetei is. A két kötet tartalmazta korai művek, levelek, jelentések, nyilatkozatok konkrét kérdésekre vonatkozóan, gyakran a konspiráció nyelvén íródtak, tele vannak rövidítésekkel, utalásokkal, célzásokkal, rejtjeles mondanivalóval. Mégis izgalmas olvasmány ez a két kötet, mégpedig nemcsak a történészek, hanem a forradalmi dialektika, a marxista elmélet kutatói számára is. Különösen, ha szem előtt tartjuk Tito elnöknek az összes művek elé írt előszava egyik gondolatát: „Több alkalommal mondtam már, hogy számomra és a velem akkor dolgozó elvtársak számára sohasem volt nehezebb a helyzet, mint éppen akkor.” Miért tekinti Tito elvtárs a népfelszabadító há-

ború előtti korszakot oly nehéznek, ha tudjuk, hogy milyen súlyosak voltak a faszizmus elleni küzdelem évei, és ha tudjuk, hogy milyen nagy megpróbáltatások elé állította a jugoszláv népet és a jugoszláv pártot a sztálinizmus és a Tájékoztató Iroda támadása? Ezt vizsgálva kapjuk meg a választ arra a kérdésre, hogy mi adja meg e két kötet lényeges mondanivalóját és mi teszi őket izgalmas olvasmánnyá. Ez az időszak azért volt oly nehéz a jugoszláv párt és Tito elvtárs számára is, mert ebben az időszakban a tömegek még szervezetlenek voltak, a Párt pedig alakulóban. A Párt a tömegek megszervezése után már könnyebben birkózhatott minden későbbi nehézséggel és megpróbáltatással. És valóban, éppen az teszi izgalmas olvasmánnyá ezt a két kötetet, hogy megtudhatjuk belőlük, miként szerveződtek meg a legnagyobb megpróbáltatásokat is vállalni tudó tömegek, és hogy miként született meg a tömegeket megszervező és győzelemre vivő élcsapat.

Erre utalt Tito elvtárs, amikor *Összegyűjtött műveinek* II. kötetében a Párt történetének a IV. országos értekezletet megelőző időszakát így jellemezte: „A különbség az, hogy 1921-ben a Párt mögött hatalmas tömegek voltak, de nem volt bolsevik magva, hogy a vezetőség tehetetlenségéről ne is szóljunk, később, a január 6-i diktatúra beköszöntésével pedig a Pártnak volt bizonyos fokig kiépült bolsevik pártmagva, illetőleg aktívája, de nem állottak a tömegek mögötte.”

A marxista és a forradalmi dialektika kutatója éppen azt olvashatja ki Tito műveinek két kötetéből, hogy hogyan szerveződtek, forradalmasítottak az élcsapatot létrehozó és kialakító tömegek és hogy miként jött létre a tömegeket megszervezni tudó és forradalmi erővé alakító élcsapat.

1.

Alapvető marxista és leninista igazság, hogy a társadalmat és történelmet a tömegek formálják, de tudatos szubjektív erőkre van szükség, hogy ezek a tömegek ne vesszenek el az egyedi, hétköznapi gyakorlatban. Ebben a dialektikus egységben Marx azt fejtette meg, hogy a kapitalizmus hogyan hozza létre a munkásosztályt, hogyan szerveződik meg ez az osztály; Lenin pedig a történelem addigi tanulságait s egy forradalmi párt tapasztalatait levonva azt állapította meg, hogy nem elegendő a fejlettség bizonyos fokát elérni, mert a gazdasági-társadalmi fejlődés semmilyen foka sem teremti meg önmagától az új szocialista társadalmat, hanem élcsapatra van szükség, amely meg tudja szervezni, forradalmi erővé tudja tenni a tömegeket, hogy azok diadalra vihessék az új társadalmat. Ennek az elméletnek minden mozzanatát, minden vonatkozását már többször megfogalmazták. Mégis minden forradalom sorsdöntő kérdése: hogyan mozdulnak meg a tömegek, hogyan alakul ki az élcsapat? Nem is külön-külön a forradalmi tömegről és a forradalmi élcsapatról

van szó, még kevésbé csak az egyikről vagy csak a másikról, hanem arról a történelmi folyamatról, amelynek során a forradalmi tömeg és élcsapata együtt alakult ki, így teremtve meg a forradalom feltételeit. Ezt a forradalmi megmozdulást legfeljebb külső erőszakkal lehet elfojtani, viszont a folyamat dialektikus egységének szilárdsága folytán a külső erőszakkal is dacoló, azt legyőző energiák szabadulnak fel.

A két kötet legizgalmasabb tanulsága, hogyan alakult ki forradalmunknak ez a dialektikája, a forradalmi tömeg és a forradalmi élcsapat titói koncepciója, amely végül diadalra vitte a jugoszláv tömegek társadalmat átalakító harcát. A másik tanulsága pedig az, hogy mi ez a forradalmat diadalra vivő energia. A titói válasz a forradalom verszdöntő kérdésére: a nép, a munkásosztállyal az élen, az élcsapat vezetésével. Csak feltételesen lehet különválasztani ennek a dialektikus egységnek bármelyik részét, mert nincs megszervezett, tudatosodott munkásosztály nélkül társadalmat formáló néptömeg, ahogyan nincs tudatos és szervezett munkásosztály sem a tudatosodást, szerveződést végrehajtó élcsapat nélkül és fordítva, csak forradalmasodó társadalomban lehetséges a néptömegek élére álló munkásosztály és csak forradalmasodott, szervezett, tudatos munkásosztály teremtheti meg a forradalmi lendületet diadalra vivő élcsapatot. Ezért csak feltételesen, a dialektikus egység szem előtt tartásával tehetjük fel a titói koncepció kialakulásával kapcsolatos első kérdést: hogyan alakult ki ez a munkásosztály?

Tito műveinek válasza erre a kérdésre: csak tudatosodással és szervezéssel. Éppen ezért Tito korai műveinek alapvető mondanivalója, hogy a munkásosztálynak szervezkednie kell. A tőke erősödése csak azért lehetséges, mert a munkásosztály szervezetlen: „A kapitalizmusnak ezt az offenzíváját a munkások helyzete ellen, az általános válság és munkanélküliség mellett, lehetővé teszi az is, hogy a munkásosztály nem eléggé szervezett.” Ezért a javulás egyetlen útja a szervezkedés és a harc: „A bőrfeldolgozó munkások nehéz helyzete javításának egyetlen kilátása a mai társadalomban valamennyi osztályöntudatos elvtársunk intenzív munkája a szervezkedés terjedésén, a felismerés és a nevelés erősítésén. Ez az alapvető előfeltétele bármilyen harc folytatásának, de mindaddig, amíg a proletariátus zöme a szakszervezeteken kívül van, ez a munka nagy nehézségekbe és akadályokba ütközik. Tehát csakis a szakszervezetek erősítésén végzett kitartó és erélyes munka hozhat termékeny eredményeket.” Ezért alapvető feladat, „... hogy minden munkás megszerveződjön”. Azzal a kiegészítéssel, hogy ez nem szervezkedés a szervezkedésért, hanem szervezkedés a harcban és a harcra: „Csak a munkásosztály, a parasztsággal és a szegény polgárokkal való szövetségben, forradalmi harcban szabadíthat meg benneteket az udvari-militarista klikktől, a szerbeskedő, kizsákmányoló kapitalista kormánytól.”

Ez a nézet már Tito forradalom-koncepciójának következő mozzanatához fűződik: a munkásosztály önmagában nem elég erős ahhoz, hogy

megváltoztassa a társadalmat, ezért harcát egybe kell kapcsolni a tömegek harcával. Az említett idézetben szó van a parasztságról és a szegény polgárokról, de Tito koncepciója tartalmazza a nemzeti kérdés sajátos értelmezését, valamint a munkásosztály és az elnyomott, kizsákmányolt néptömegek harcának egybekapcsolására való törekvést. Ezzel magyarázható, hogy Tito már korai műveiben a nemzeti kommunista pártok létrehozásáért, a Jugoszlávia nemzetei és nemzetiségei közötti viszonyok rendezéséért, az egyenjogúságért és testvériségért száll síkra. Mert „egyik legfőbb jelszavunk Jugoszlávia valamennyi népének a nagyszerb kizsákmányolás alóli felszabadítás kell hogy legyen. Nekünk a nemzeti felszabadító mozgalom élére kell állnunk” — írta Tito már ezekben az években. Nem nehéz ebben fölfedezni a későbbi népfelszabadító harc alapvető koncepcióját, nemcsak a megszállás elleni harc titói irányvonalt, hanem a forradalomnak azt az elképzelését is, mely szerint a munkásosztály az elnyomott és kizsákmányolt néptömegek élén viszi győzelemre az új forradalmat. A közelgő eseményeket és a népfelszabadító harcot tartva szem előtt oly jelentős Tito utasítása a védelmi osztagokról, amely a tömegeknek a harcra, védekezésre és támadásra való felkészítését tartalmazva hirdette a legszélesebb néptömegek összefogását.

2.

Gazdag tanulással jár annak vizsgálata is e két kötetben, hogyan, miként alakult ki az élcspat titói elképzelése. Ennek ugyanis döntő szerepe volt a Párt átalakításában és abban, hogy a Párt képessé vált történelmi szerepének betöltésére. Ez a koncepció ugyanis tartalmazza a forradalom dialektikájának azon kérdéseit, melyeket minden kommunista mozgalomnak, minden társadalmat átalakító erőnek fel kell tennie. Ezek pedig így fogalmazhatók meg: hogyan lehet az átalakulásra megért társadalomban, az annyi elégedetlenséget szülő kapitalizmusban tényleg elindulni a társadalmi átalakulás útján, hogyan lehet a legkülönbözőbb forrásokból táplálkozó elégedetlenséget a társadalmi átalakulás szolgálatába állítani, hogyan lehet a legkülönbözőbb törekvéseket és igényeket forradalmi lendületbe összefogni? Ezekre a kérdésekre ad választ Tito élcspat-koncepciója, amelynek néhány alapvető mozzanatát kíséreljük meg kiemelni.

Az élcspat koncepciójának az összes művek első két kötetében felvázolt legelső tétele — az élcspat nem öncél, tehát nem azért jön létre, hogy elveszzen saját problémái között, hogy önmagával foglalkozzon, hogy „problémákat tisztázzon”, hanem azért, hogy a tömegeket vezesse és fordítva, csak az az élcspat töltheti be a feladatát, amely a tömegek harcának részévé tud válni, annak élére tud állni. Tito már az első kötetben megfogalmazta az alapvető követelményt: „Az úgynevezett

pártbaloldal elvtársainak ilyen munkája azt mutatja, hogy lebecsülik a tömegekkel végzett munkát. Ahelyett, hogy harcukat a helyes politikai irányvonalért a párttagság tömegei közé vinnék, a mozgalom csúcsain vívott harcra korlátozódtak. A frakció, a szektásság és a klikkek elleni harcban az úgynevezett baloldal elvtársai nem helyesen jártak el. Ahelyett, hogy felfogták volna, hogy a frakció, a szektásság, a klikkrendszer és az opportunizmus ellen a tömegekben végzett munkával kell harcolni, a csúcsokban vívott harcokra korlátozódtak.” Később ugyanezt még világosabban fogalmazza meg, mégpedig az addigi pártmunka kritikájaként. A szlovén tartományi értekezlet után 1935-ben ugyanis ezt írta: „Az értekezlet, bírálva ezaknek a szervezeteknek munkáját, élesen elítélte az elvtársak nemtörődömségét és tehetetlenségét, elsősorban a pártbizottságok képtelenségét arra, hogy a tömegekbe hatoljanak.” És az addigi pártmunka eredményeként elsősorban azt emeli ki, hogy az ily módon megszilárdult Párt „ténylegesen teljesítheti feladatát, a tömegek vezetőjének feladatát a kapitalista kizsákmányolás ellen vívott harcban és a végső célért folyó küzdelemben”. A IV. országos értekezlet alapvető sikerét pedig így fogalmazta meg: „Létrehozta az erős bolsevik pártot, amely képes lesz a végső felszabadításért vívott harcban vezetni a dolgozó tömeget.”

Tito élcsoapat-koncepciójának másik követelménye, hogy az élcsoapat nem elméleti vitákban, politikai összejöveteleken alakul ki és érlelődik, hanem a mindennapi életben, a mindennapi problémákra való reagálásban, a tömegek mindennapos törekvéseinek, igényeinek felkarolásával. Az élcsoapat kialakulásának útja a fontosabb problémákra való gyors és közvetlen reagálás. Ez egyben a nevelés, a harci képesség javításának és a mozgalom erősítésének, az élcsoapat kialakulásának útja is: „A sejteknek a munkások és a parasztek mindennapos érdekeinek kérdéseivel kell foglalkozniuk, azzal a kérdéssel kell törődniük, hogyan juthatnának be a vállalatokba, teremthetnének sejteteket, szervezhetnék a munkások harci helyzetük javításáért. Sok minden fölvetődik a mindennapos, látzószólag kis kérdések kapcsán, ezek azonban igen fontosak, amelyekkel minden sejtnek foglalkoznia kell. Ily módon nyerhetjük el a munkások és parasztek rokonszenvét, ily módon készíthetjük fel őket a végső harcra, nem pedig a világpolitikával kapcsolatos üres szalmacsépléssel.” Az élcsoapat problémájának központi gondolatát ragadta meg itt Tito, azt a problémát, amelynek megoldásával még mindig birkóznak az olyan erős pártok is, mint az eurokommunizmus pártjai: hogyan lehet a tömegek között, azok hétköznapi gondoljaiból és problémáiból kiindulva a tömegek vezetőjévé válni.

Ehhez kapcsolódik Tito nézete az élcsoapat tevékenységéről: „Nem kell várni spontán sztrájkokra, hanem előkészíteni és szervezni kell azokat, ez a kommunisták feladata. Nem kell arra várni, hogy a tömegek vigyenek bennünket a harcba, hanem tömörítések, szervezések és ve-

zessétek a munkásokat a harcban.” Nem kell arra várni, hogy a gazdasági és a társadalmi helyzet önmagától érlelje meg a munkások forradalmi lendületét, hiszen a társadalom megváltoztatásának forradalmi lendülete is csak a forradalmi harcban, a mindennapos tevékenységben, a tudatosodás, a szervezkedés és forradalmi tömegbe való beolvadás folyamatában érvényesülhet. Ezt egészíti ki Titónak az élcsapat belső felépítésére vonatkozó nézete: „Nem kell várni arra, hogy a tartományi vagy a helyi bizottság utasításokat adjon vagy sztrájkokat szervezzen a vállalatokban, hanem a sejteknek mint alapvető pártegységeknek a vállalatokban kell ezt megtenniük.” Más szóval az élcsapat nem várhat arra, hogy a munkások önmaguktól, a gazdasági és társadalmi tényezők hatására spontánul mozduljanak meg, de arra sem, hogy valaki fentről adjon utasításokat, hogyan és mit kell tenni, hogyan kell kihasználni a tömegek mindennapos elégedetlenségét, hogyan lehet abból társadalmat átalakító erőt kovácsozni.

Igy kerekedik ki az a megoldás, amelyet napjainkban is még oly nagyon keresnek az eurokommunista pártok. Olyan pártra van szükség, amelynek tagjai mindenütt megtalálják a tömegek mozgósításának lehetőségeit, nem várnak felső utasításra vagy a pártvezetőségek határozataira, hanem a hétköznapi apró gondjaiból és problémáiból kiindulva mozgósítják, szervezik meg a tömegeket. Még hozzá nem kívülről, hanem a tömegek keretében, a tömegeken belül, a leghétköznapibb, a legégetőbb kérdések napirenden tartásával, és maguk is éppen a tömegek soraiban kifejtett munkával nevelődnek és alakulnak ki, válnak képessé arra, hogy a tömegek élére álljanak. Az élcsapat kialakulása tehát a szervezett, harcra kész munkásosztály, a hétköznapi élet problémáinak hatására létrejött tömegmozgások létrejöttének folyamata is. Ebben a dialektikus folyamatban egyetlen mozzanatot sem lehet különválasztani, hiszen a harcra kész munkásosztály, a forradalmi tömegek és az elégedetlenségnek irányt adó élcsapat egyszerre, kölcsönhatásban, ugyanabban a lendületben születik meg, és így képes győzelemre vinni az új társadalmat.

Egyetlen mozgalom sem tudja ennek a történelmi kérdésnek a megoldását eltanulni és változatlanul átvenni. Tito művei azt a tanulságot kínálják fel nemcsak a jugoszláv kommunistáknak, hanem a forradalom minden aktivistájának világszerte, hogy a Jugoszláv Kommunista Párt hogyan vált képessé történelmi szerepének betöltésére és mik az alapvető követelményei, indítékai annak, hogy egy forradalmi párt képes legyen egy ilyen szerep vállalására. Éppen ezért Titónak a JKP formálódásának korszakában született művei nem egyszerű párttörténeti és forradalmi dokumentumok, hanem a világ forradalmi átalakulásának máig érvényes, élő és időszzerű tapasztalata.